

Передрієнко В. О.

*к.ю.н., доцент, Львівський торговельно-економічний університет,
доцент кафедри теорії держави і права*

Санагурська Г. М.

*к.ю.н., Львівський торговельно-економічний університет,
доцент кафедри теорії держави і права*

СУБ'ЄКТИВНІ ПРАВА І ЮРИДИЧНІ ОБОВ'ЯЗКИ СПОЖИВЧОГО ТОВАРИСТВА

Ключові слова: кооперація, законодавче і нормативно-правове забезпечення, кооперативне право, суб'єктивні права, юридичні обов'язки.

Keywords: cooperation, legislative and normative-legal ensuring, cooperative law, subjective rights and legal responsibilities.

Постановка проблеми. Питання розвитку кооперації та, в тому числі, споживчих товариств, становить неабиякий інтерес для вітчизняної науки і державотворчої практики. Кооперативних рух надає широкі можливості для підвищення ефективності економіки, а використання потенціалу кооперації допоможе подолати нагальні проблеми сучасності щодо безробіття, кризи національного виробництва.

Метою наукового дослідження є визначення обсягу суб'єктивних прав та юридичних обов'язків споживчого товариства.

Виклад основного матеріалу. Споживча кооперація в процесі своєї діяльності керується різними законами: економічними, правовими, організаційними тощо. Оскільки ці закони виходять від держави, то саме держава визначає цілі і завдання споживчого товариства як основного господарюючого суб'єкта споживчої кооперації. Законом України «Про споживчу кооперацію» та примірним статутом споживчого товариства визначається:

- 1) мета та предмет діяльності споживчого товариства;
- 2) умови і порядок створення, функціонування і припинення діяльності;
- 3) права та обов'язки членів споживчого товариства;
- 4) основні напрями господарської, соціальної та іншої діяльності з метою задоволення економічних та інших інтересів членів-пайовиків.

Ст. 5 Закону України «Про споживчу кооперацію» лише в загальній формі визначає мету діяльності споживчого товариства, а саме, поліпшення економічного і соціального стану членів-пайовиків [2]. Ст. 7 Примірного статуту споживчого товариства, затвердженого XVIII з'їздом споживчої кооперації України 19 грудня 2000 року із змінами і доповненнями, з урахуванням переходу України до ринкової економіки і нових умов господарювання визначає мету і завдання споживчого товариства:

- 1) задоволення потреб своїх членів в товарах та послугах, сприяння розвитку їх трудової і соціальної активності, зростання добробуту і культурного рівня;

2) захист прав та інтересів членів споживчого товариства і обслуговуваного населення як споживачів щодо забезпечення їх якісними товарами і послугами;

3) збереження власності в споживчій кооперації, захист її соціальних, економічних та майнових інтересів;

4) розвиток мережі торгових, виробничих, заготівельних та інших підприємств, співпраця з органами виконавчої влади і сільськогосподарськими товаровиробниками в створенні інфраструктури аграрного ринку;

5) забезпечення ефективності господарсько-фінансової діяльності, підвищення продуктивності праці працівників, їх соціальний захист шляхом збереження і створення нових робочих місць, впровадження нових технологій та передового досвіду, розвиток трудового суперництва, підготовка та перепідготовка кадрів;

6) дотримання основних принципів і методів кооперативної діяльності та широке впровадження самоврядування і кооперативної демократії;

7) активне залучення населення у члени споживчого товариства [3].

Таким чином, в цій частині Закон України «Про споживчу кооперацію» потребує вищезазначених доповнень.

Постановою Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки) від 24 січня 2007 року встановлено, що відносини, пов'язані зі створення та діяльністю споживчого товариства регулюються Законами України «Про кооперацію», «Про споживчу кооперацію» та іншими законодавчими актами України і нормативними документами споживспілок і Укоопспілки. В ст. 5 Закону України «Про споживчу кооперацію» визначено, що споживче товариство як первинна ланка споживчої кооперації є самостійною, демократичною організацією громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану [2]. Специфіка і особливості створення та функціонування існуючих споживчих товариств зумовили потребу у спеціальному врегулюванні відносин щодо порядку і умов реалізації громадянами України вступу до споживчого товариства. Однак, лише Закон України «Про кооперацію» містить ст. 7 «Порядок створення кооперативу», а Закон України «Про споживчу кооперацію» і Примірний статут споживчого товариства обмежуються лише порядком вступу до кооперативу. Введення у вищезгадані кооперативні нормативно-правові акти відповідного порядку створення споживчого товариства буде означати, що новостворені товариства є легітимними.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про споживчу кооперацію» та ст. 1 Примірного статуту споживчого товариства його функціонування будується на принципах добровільності членства, демократизму, соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва, вільного господарського функціонування на основі ринкових відносин.

Припинення діяльності споживчого товариства регламентовано ст. 29 Закону України «Про кооперацію», ст. 18 Закону України «Про споживчу кооперацію» і ст. 58-60 Примірного статуту споживчого товариства. Відповідно

до цих нормативно-правових актів припинення діяльності можливо шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділу, перетворення, ліквідації або за рішенням суду). Загальні збори споживчого товариства, створеного в результаті поділу, виділу з іншого споживчого товариства, можуть прийняти рішення про ліквідацію цього споживчого товариства не раніше ніж через три роки з дня його державної реєстрації.

Права та обов'язки членів споживчого товариства визначаються ст. 12 Закону України «Про кооперацію», ст. 6 Закону України «Про споживчу кооперацію» і ст. 15 Примірного статуту споживчого товариства. Редакція цих статей свідчить, що ці права є обов'язковими як для членів-пайовиків, так і для споживчого товариства. Оскільки, Закон України «Про споживчу кооперацію», даючи перелік прав членів споживчого товариства, вказує, що у статутах можуть бути встановлені і інші права, то варто звернутись до Примірного статуту споживчого товариства. Відповідно до ст. 15 цього правового акту член споживчого товариства має право:

а) брати участь у діяльності споживчого товариства, обирати і бути обраним до його органів управління і контролю, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності споживчого товариства та усунення недоліків у роботі його органів і посадових осіб;

б) одержувати кооперативні виплати та виплати на паї з доходу (прибутку), що розподіляється за результатами господарсько-фінансової діяльності за рік між членами споживчого товариства, відповідно до їх пайових внесків та права на пай (частку) у майні споживчого товариства, а також виплати за участь у спільному господарюванні;

в) використовувати можливості гарантованого збуту на договірних засадах продукції особистого господарства та промислу через заготівельні і торговельні підприємства споживчої кооперації;

г) здавати кооперативним підприємствам у першочерговому порядку сільськогосподарську продукцію та сировину для переробки на давальницьких умовах;

д) бути прийнятим у першочерговому порядку на роботу в споживче товариство відповідно до освіти, професійної підготовки та з врахуванням потреби в кадрах;

е) здобувати освіту в навчальних закладах споживчої кооперації за цільовими направленнями;

є) користуватися об'єктами соціально-культурного призначення, створюваними споживчим товариством, спілками, а також при дольовій участі їх з іншими організаціями і підприємствами;

ж) користуватися іншими послугами споживчого товариства та пільгами, передбаченими для членів споживчого товариства відповідно до порядку, встановленого загальними зборами (зборами уповноважених);

з) одержувати від виборних органів та посадових осіб споживчого товариства інформацію з будь-якого питання його діяльності, за винятком тієї, що пов'язана з комерційною таємницею та конфіденційною інформацією. Порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації,

віднесеної до комерційної таємниці та конфіденційної інформації, визначається нормативними актами Укоопспілки;

й) оскаржувати дільничним та загальним зборам (зборам уповноважених) членів споживчого товариства або в суді дії виборних органів і посадових осіб споживчого товариства;

і) добровільного виходу зі споживчого товариства [3].

Основні види і напрями діяльності споживчих товариств визначаються кожним товариством самостійно, виходячи із здійснення економічних і соціальних інтересів його членів на засадах соціальної справедливості, взаємодопомоги і співробітництва.

Ст. 8 Примірного статуту споживчого товариства визначаються види діяльності споживчого товариства, які можуть бути зведені в наступні групи:

1) торгівельна діяльність:

- роздрібна і оптова торгівля продовольчими і непродовольчими товарами, сільськогосподарською продукцією, сировиною, ліками і медпрепаратами, матеріалами, обладнанням, устаткуванням, транспортними засобами, паливом, паливно-змащувальними матеріалами, нафтопродуктами, торгівля нерухомістю;

2) громадське харчування:

- громадське харчування;

3) заготівельна діяльність:

- закупівля у населення і товаровиробників усіх форм власності сільськогосподарської продукції, сировини, дикорослих плодів, ягід, грибів, лікарсько-технічної сировини, чорного і кольорового металобрухту, інших видів вторинної сировини, виробів підсобних підприємств і промислів;

4) виробнича діяльність:

- виробництво продовольчих і непродовольчих товарів, сільськогосподарської продукції, будівельних матеріалів, тари тощо;

- відгодівля великої рогатої худоби, свиней, овець, птиці, кролів, вирощування зернових культур, овочів, фруктів кормів, квітів, насіння тощо;

- вирощування хутрових звірів;

- розведення риби;

- бджолярство;

5) надання послуг:

- надання послуг сільськогосподарським товаровиробникам щодо забезпечення їх засобами малої механізації, мінеральними добривами, отрутохімікатами, насінням, з обробки землі;

- здача в операційну оренду об'єктів нерухомості, транспортних засобів, обладнання, устаткування, іншого майна;

- туризм;

- організація транспортного господарства і надання послуг;

- організація та проведення аукціонів, ярмарків, виставок-продажів;

- надання платних послуг в перукарнях, ательє (пунктах) з пошиття і ремонту одягу, взуття, побутової техніки, фотосалонах, пральнях, хімчистках, пунктах прокату побутової техніки тощо.

Споживчі товариства мають право здійснювати інші види діяльності незаборонені чинним законодавством України [3].

Таке значне розширення видів і напрямів кооперативної діяльності обумовлено переходом України на ринкову економіку, потреби сільського населення в товарах і послугах, новими умовами господарювання.

У своїй економічній і соціальній діяльності споживче товариство як юридична особа має повну господарську самостійність і розробляє програми (плани) свого економічного і соціального розвитку, розглядає і затверджує їх на загальних зборах (зборах уповноважених) членів споживчого товариства.

Споживче товариство в економічній діяльності:

а) відкриває в будь-якій установі банку поточні та інші рахунки, включаючи валютні, розпоряджається коштами, що є на цих рахунках;

б) одержує в установах банків, у підприємствах і організаціях кредити та позички з повною відповідальністю за дотримання кредитних договорів і розрахункової дисципліни;

в) устанавлює, відповідно до законодавчих актів України, міжнародні зв'язки з організаціями зарубіжних країн, створює з ними спільні підприємства та здійснює зовнішньоекономічну діяльність;

г) користується кредитами банків України, зарубіжних банків, комерційним кредитом в іноземній валюті та погашає їх за рахунок власних валютних або інших коштів;

д) зараховує валютну виручку на валютний банківський рахунок і самостійно її використовує;

е) приймає від своїх індивідуальних і колективних членів, від членів інших споживчих товариств і працівників системи споживчої кооперації України, а також від інших юридичних і фізичних осіб додаткові пайові внески на формування фінансових ресурсів споживчого товариства та його підприємств з наданням їм права одержання гарантованих відсотків на них;

є) створює (реорганізовує, ліквідує) для здійснення своїх статутних завдань підприємства, організації, фінансово-розрахункові центри, страхові товариства, кредитні спілки та інші підприємства, діяльність яких не суперечить законам України;

ж) придбаває майно державних підприємств та підприємств, заснованих на інших формах власності, а також інше майно та майнові права;

з) одержує в установленому чинним законодавством порядку земельні ділянки у власність або користування;

й) вступає як засновник або учасник до господарських товариств, кооперативних, інших підприємств, асоціацій, об'єднань для розв'язання господарських і соціальних завдань;

і) створює в порядку, передбаченому законодавством України та нормативними актами Укоопспілки, фонди споживчого товариства, визначає порядок використання коштів цих фондів [3].

В такому напрямі як соціальна діяльність споживче товариство:

а) сприяє забезпеченню зайнятості населення шляхом створення додаткових робочих місць, розширення мережі підприємств, застосування

гнучкого режиму праці, професійної підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників, передусім тих, які є його членами;

б) гарантує своїм працівникам оплату праці відповідно до професії, кваліфікації та особистого трудового внеску, інші умови, а також соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством України;

в) забезпечує для працівників безпечні умови праці та несе в установленому законодавством України порядку відповідальність за шкоду, заподіяну їх здоров'ю та працездатності;

г) для охорони здоров'я і профілактики захворювань своїх працівників може створювати або використовувати наявні у споживчій кооперації лікувально-профілактичні, санаторно-курортні й оздоровчі заклади [3].

Структура органів управління споживчого товариства складає:

- 1) загальні збори;
- 2) правління;
- 3) голова правління.

Стаття 7 Закону України «Про споживчу кооперацію» і ст. 19 Примірного статуту споживчого товариства встановлюють, що вищим органом управління є загальні збори членів споживчого товариства, які правомочні розглядати і вирішувати будь-які питання діяльності споживчого товариства. Однак, такі питання як:

- прийняття статуту споживчого товариства;
- встановлення розміру вступного, обов'язкового та додаткових пайових внесків, встановлення розмірів паю (частки) членів споживчого товариства в майні споживчого товариства, за користування додатковими пайовими внесками на формування фінансових ресурсів;
- визначення розмірів, порядку формування та використання капіталів споживчого товариства і передачу правління споживчого товариства права володіння, користування та розпорядження власністю споживчого товариства, визначення органів управління, яким передаються окремі функції з господарського управління колективним майном;
- вирішення питань реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділу, перетворення) споживчого товариства, входження його в спілку споживчих товариств або інші об'єднання і організації, виходу з них та ліквідації споживчого товариства є виключною компетенцією загальних зборів.

Правління споживчого товариства і голова є виконавчо-розпорядчими органами товариства. Правління є колегіальним органом, а голова є керівною посадовою особою, яка здійснює як колегіальне, так і єдиноначальне керівництво діяльністю товариства. В своїй роботі вони підпорядковані загальним зборам і діють у відповідності до Закону України «Про кооперацію», Закону України «Про споживчу кооперацію» та Примірним статутом споживчого товариства. На них покладається обов'язок бути обізнаними з конкретними умовами діяльності товариства, економічною і соціальною обстановкою, в якій товариство функціонує і з тим, що турбує членів-пайовиків.

Правління і голова є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, які у своїй сукупності складають їх управлінські повноваження. Повноваження

цих органів повністю відповідають повноваженням споживчого товариства, окрім виключної компетенції загальних зборів. Порівняльний аналіз компетенції загальних зборів, правління та голови показує, що з метою розширення демократичних начал в управлінні, у виключну компетенцію загальних зборів потрібно віддати як прийняття статуту, так і внесення змін та доповнень до нього.

Це дозволить членам-пайовикам бути більш дієвими, не допускаючи відхилень від кооперативних принципів.

Систему контролюючих органів у споживчому товаристві складають ревізійні комісії і комісії кооперативного контролю. Вони діють на підставі положень про ревізійну комісію і про комісії кооперативного контролю, які затверджуються загальними зборами. Фактично, контрольно-ревізійні органи не тільки контролюють дотримання статуту кооперативу і його господарсько-соціальної діяльності, а також надають товариствам організаційно-методичну допомогу органам в управлінні цією діяльністю.

Якщо в основу суб'єктивного права покладено юридичне забезпечення певних можливостей товариства, то в основу юридичного обов'язку – закріплення його необхідної, з точки зору держави, поведінки. Примірний статут споживчого товариства в ст. 16 встановлює лише внутрішньокооперативні обов'язки члена споживчого товариства:

а) виконувати вимоги статуту споживчого товариства, брати участь у роботі загальних (дільничних) зборів членів споживчого товариства, виконувати рішення загальних зборів (зборів уповноважених), виборних органів управління і контролю;

б) виконувати свої зобов'язання перед споживчим товариством, пов'язані з участю в його діяльності;

в) берегти і зміцнювати власність споживчого товариства, не допускати безгосподарного та недбайливого користування кооперативним майном;

г) повідомляти споживче товариство про зміну місця свого проживання.

Висновки. Закон України «Про кооперацію» і Закон України «Про споживчу кооперацію» містять правові норми щодо взаємовідносин держави і споживчої кооперації. Однак, не можна зводити юридичні обов'язки споживчої кооперації лише до повної самостійності у своїй діяльності. Своїми нормативно-правовими актами держава встановлює певні правила поведінки, «правила гри», які є обов'язковими і для споживчої кооперації. Тому, встановлені в ст. 7 Примірної статуту споживчого товариства цілі і завдання товариства є і обов'язками, які, в залежності від змісту, можуть бути як внутрішньокооперативними обов'язками, так і обов'язками перед державою.

Список використаних джерел

1. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>
2. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>

3. Примірний статут споживчого товариства, затвердженого XVIII (позачерговим) з'їздом споживчої кооперації України 19.12.2000 р. зі змінами і доповненнями внесеними згідно з Постановами Центральної спілки споживчих товариств. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=089MYA0D1E&abz=50AU8>
4. Кооперативне право: Підручник / За ред. акад. В.І. Семчика. – К.: Ін Юре, 1998. – 332 с.

Анотація

У статті досліджено розбіжності у законодавстві, що регулює порядок створення та функціонування споживчих товариств. Охарактеризовано структуру органів управління споживчого товариства. Виокремлено права та обов'язки членів споживчого товариства.

Annotation

The article has found out about the differences in the legislative and normative-legal ensuring of the establishment and operation of consumer organizations. Characterized the structure of management of consumer organizations. Determined the rights and duties of the consumer organization.